

Procjena intelektualnih teškoća (sniženih kognitivnih sposobnosti, MR, ...)

Prof. dr. sc. Rea Fulgosi-Masnjak, rea@erf.hr

Odsjek za inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

**Kolegij: Edukacijsko-rehabilitacijska procjena II
Diplomski studij Edukacijske rehabilitacije**

DEFINICIJA MENTALNE RETARDACIJE

(AAMR., 1992.)

- MR znači značajno ograničenje u sveukupnom funkcioniranju pojedinca.
- Za nju je karakteristično značajno ispodprosječno intelektualno funkcioniranje, koje je povezano s ograničenjima u dvije ili više adaptivnih vještina.

PODRUČJA ADAPTIVNIH VJEŠTINA

- komunikacija,
- briga o sebi,
- život u domaćinstvu,
- socijalne vještine,
- korištenje šire socijalne zajednice,
- samousmjeravanje,
- zdravlje i sigurnost,
- funkcionalne akademske vještine,
- slobodno vrijeme i rad.

- MR se javlja prije 18 godine života.

STRUKTURA DEFINICIJE- smjernice za procjenu

- Polazimo od pretpostavke da se MR odnosi na određeno **stanje** poremećenog funkcioniranja u **socijalnoj okolini**.
- To se stanje najprije javlja u djetinjstvu, i vezano je uz ograničenja u intelektualnom funkcioniranju i adaptivnim vještinama.

Opis trenutnog stanja funkcioniranja osobe zahtjeva poznavanje **sposobnosti** pojedinca kao i razumijevanje strukture i očekivanja koje **osobna i socijalna okolina ima od tog pojedinca.**

Ključni elementi u dijagnosticiranju/procjeni (definiranju) MR / IT

Sposobnosti: inteligencija,
adaptivne vještine;

Okoline: dom, škola/posao,
zajednica;

Funkcioniranje: podrška.

**MR se odnosi na specifičan uzorak
intelektualnog ograničenja;**

**Ona nije stanje globalne
nekompetentnosti.**

SPOSOBNOSTI

- **ADAPTIVNE VJEŠTINE**

- Aspekti socijalne kompetentnosti koji su najvažniji za definiranje MR/IT su intelektualni aspekti, a uključuju

- **PRAKTIČNU I SOCIJALNU INTELIGENCIJU.**

- Praktična i socijalna inteligencija ako ih se uzme zajedno tvore osnovne ljudske sposobnosti, koje leže u osnovi adaptivnih vještina.

- Ostali aspekti socijalne kompetentnosti kao što su ličnost, temperament, i karakter mogu i ne moraju biti zahvaćeni, ovisno o pojedincu.
- Stoga što nisu uvijek zahvaćeni, nisu važni za definiranje/procjenu MR/IT.

OKOLINE

Poželjne okoline za osebe s IT

- nude pojedincu možnosti za zadovoljenje osebnih potreba;
- pružaju dobrobit na planu tjelesnog, socijalnog, materijalnog i kognitivnog životnog področja;
- pružaju osjećaj sigurnosti, predvidljivosti i kontrole (Schalock, Kiernan, 1990).

- Na funkcioniranje pojedinca s IT podjednako utječe okolina i osobne sposobnosti.

FUNKCIONIRANJE

O IT možemo govoriti kada specifična intelektualna ograničenja utječu na sposobnost suočavanja pojedinca s izazovima svakodnevnog života u zajednici.

Ne postoji jedan način na koji se može definirati i procijeniti-dijagnosticirati "intellectual disability".

- Svaka osoba s MR/IT razlikuje se prema prirodi, raširenosti i težini vlastitih funkcionalnih ograničenja, ovisno o zahtjevima i ograničenjima svoje okoline, te ovisno o prisustvu ili odsustvu podrške.
- Zaostajanje u dva ili više područja adaptivnih vještina sasvim sigurno utječe na opću razinu životnog funkcioniranja.

DEFINICIJA MENTALNE RETARDACIJE (AAMR., 2002)

- MR je oštećenje- snižena sposobnost kojoj su svojstvena značajna ograničenja i u intelektualnom funkcioniranju i u adaptivnom ponašanju.
- To je oštećenje izraženo u pojmovnim, socijalnim i praktičnim adaptivnim vještinama.
- Oštećenje nastaje prije 18. godine.

PRETPOSTAVKE ZA PRIMJENU DEFINICIJE

1. Ograničenja u funkcioniranju moraju se promatrati u kontekstu **okolina** koje su tipične za vršnjake pojedinca s MR/IT i za njihovu kulturu.
2. Valjana procjena treba uzeti u obzir kulturalne i jezične raznolikosti, kao i razlike u komunikaciji, te senzornim i motoričkim faktorima kao i faktorima ponašanja.

3. Uz ograničenja pojedinac ima i “jake strane”.
4. Razlog opisivanja ograničenja je izrada profila potrebnih podrški.
5. Uz odgovarajuće, individualno usmjerene podrške, koje se pružaju kroz dulji vremenski period, životno funkcioniranje osobe s MR generalno će se popraviti.

Teoretski model 1992.- elementi za procjenu

Dimenzija I: Intelektualno funkcioniranje i
Adaptivne vještine;

Dimenzija II: Psihološko, emocionalno
područje;

Dimenzija III: Tjelesno i zdravstveno
područje;

Dimenzija IV: Okoline.

Teoretski model 2002.-elementi za procjenu

Dimenzija I: Intelektualne sposobnosti;

Dimenzija II: Adaptivno ponašanje
(pojmovne, socijalne, praktične vještine);

Dimenzija III: Sudjelovanje, interakcije i
socijalne uloge;

Dimenzija IV: Zdravlje (tjelesno, mentalno,
etiologija);

Dimenzija V: Kontekst (okoline, kulture).

Adaptivno ponašanje

- efikasnost ponašanja ili stupanj u kojem pojedinac zadovoljava standarde osobne neovisnosti i socijalne odgovornosti koji se očekuje za njegovu/njezinu dobnu skupinu i kulturalnu grupu.
 - procjenjuje se niz područja adaptivnog ponašanja- **adaptivne vještine**

- niz je načina procjene adaptivnog ponašanja, no uvijek se uzima procjena “treće osobe” koja poznaje osobu
- skale za procjenu AP uglavnom nemaju visoku pouzdanost i valjanost, a i podložne su utjecaju različitih kultura

- AAMD Skala adaptivnog ponašanja,

(Nihira, K., Leland, H., Lambert, N.)

(Igrić, Lj., Fulgosi-Masnjak, R.)

- Vineland Adaptive Behavior Scale,
(Sparrow, S.S., Balla, D.A., Cicchetti, D.V.)

Domene socijalne kompetencije:

Komunikacija (pod domene: receptivna, ekspresivna i pisana k.)

Vještine svakodnevnog života (pod domene: osobne vještine, domaćinske i vještine života u zajednici)

Socijalizacija (pod domene:
interpersonalni odnosi, igra,
slobodno vrijeme i vještine copinga)

Motorne vještine (pod domene:
gruba i fina motorika)

Procjena percepcije

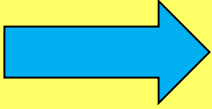
- Teoretsko uporište ima u konceptu procesa učenja (Pierangelo & Giuliani, 2000.)
- Kada procjenjujemo perceptivne sposobnosti, tražimo moguće deficite u nekom dijelu procesa učenja zbog kojeg dolazi do usporavanja procesuiranja/obrade informacija.
- Problemi u procesuiranju informacija utječu na sposobnost primanja, organiziranja, memoriranja i izražavanja informacija.

- Kako bismo razumjeli proces učenja, najprije moramo razumjeti procese primanja informacija, način njihove obrade i izražavanja.

PROCES UČENJA:

- Korak 1.: ulaz informacija
- Korak 2.: organizacija informacija
- Korak 3.: izražavanje informacija

- Informacija se prima, filtrira se nizom psiholoških i neurobioloških procesa (Senzorna integracija), tako dobiva značenje, organizira se i izražava na različite načine.
- Informacije primamo kroz sljedeće osjetne modalitete:
 - Auditivni- zvukom
 - Vizualni- vidom
 - Taktilni- dodirom
 - Kinestetički- pokretom
 - Gustativni- okusom
 - Okfaktorni- mirisom

- Vještine se obično u ranom djetinjstvu usvajaju korištenjem svih modaliteta
- Škola naglasak stavlja na auditivni i vizualni modalitet
 - Svu djecu treba podučavati višeosjetilni pristup usvajanje informacija kroz razne receptivne mehanizme, zadržavanje informacija povećanjem senzornog inputa.

Pod procesi procesa učenja

- Recepcija- inicijalno primanje informacija
- Percepcija- inicijalna organizacija informacija
- Asocijacija i organizacija- povezivanje novih informacija s drugim informacijama, davanje značenja primljenoj informaciji

- **Pamćenje**- pohranjivanje i dosjećanje koje olakšava proces asocijacije pri davanju značenja informaciji ili povezivanje novih pojmova s već naučenim proces uključuje kratkoročno pamćenje, dugoročno pamćenje i sekvencijano pamćenje/memoriju
- **Ekspresija**- output informacija kroz vokalni, motorni ili pisani odgovor

Svrha procjene percepcije

- Određivanje djetovih jakih i slabih **modaliteta za učenje** (neki su vizualni , ili auditivni tipovi- praktični savjeti o načinu poučavanja koji će povećati mogućnosti za učenje)
- Određivanje djetovih jakih i slabih **modaliteta za procesuiranje- obradu** (što dulje egzistiraju poteškoće u procesuiranju, veća je vjerojatnost pojave sekundarnih emocionalnih problema zbog kontinuirane frustracije)

- Određivanje profila učenja (pomoći učitelju da razumije koji je najbolji način prezentacije informacija)
- Određivanje jesu li deficiti procesa učenja prilagodljivi na uvjete redovitog obrazovanja

VJEŠTINE VIDNE PERCEPCIJE

- **Vidna koordinacija**- sposobnost praćenja objekata koordiniranim pokretima očiju
- **Vidna diskriminacija**- sposobnost diferenciranja vizualnih oblika i simbola u okolini
- **Vidna asocijacija**- sposobnost za organiziranje i povezivanje vizualno prezentiranog materijala na smisleni način

- **Dugoročno vidno pamćenje-** sposobnost zadržavanja i dosjećanja općih i specifičnih dugoročnih vizualnih informacija
- **Kratkoročno vidno pamćenje-** sposobnost zadržavanja i dosjećanja općih i specifičnih kratkoročnih vizualnih informacija
- **Sekvencionirano vidno pamćenje-** sposobnost dosjećanja u ispravnom redosljedu i detaljima prethodne vizualne informacije

- **Vizualna vokalna ekspresija-**
sposobnost vokalnog
reproduciranja prethodno vizualno
prezentiranog materijala ili iskustava
- **Vidno- motorna ekspresija**
(vizuomotorna integracija)-
sposobnost motornog
reproduciranja prethodno vizualno
prezentiranog materijala ili iskustava

- Vizualno razlikovanje figure od pozadine- sposobnost razlikovanja važnih podražaja (fugura) od nevažnih (pozadina)
- Vizuo-spacijalni odnosi- sposobnost percipiranja relativnog položaja predmeta u prostoru
- Percepcija vizualne forme/oblika (vizualna konstantnost)- sposobnost određivanja veličine, oblika i položaja vidnog podražaja

Dijagnostički simptomi vizuomotornih perceptivnih poteškoća

- Mnogo je simptoma koji ukazuju na poteškoće u nekom perceptivnom području.
- Neki su očiti, drugi se detektiraju samo kroz procjenu.